

סוגיה לט: הגעלת כלים (3): הגעלה לכלי חמץ שהשתמשו בו בצונן

מקורות

- א. ל: "אמר רבא בר אבא אמר רב חייא בר אשי אמר שמואל כל הכלים... ולא בלעי קמ"ל"
 ב. רי"ף ט. באלפס, "אמר רב חנן בר רב יצחק אמר רב חייא בר אשי אמר שמואל כל...
 שפיר דמי"
 ר"ן ד"ה כל, אבל, חוץ
 רא"ש סי' ט
 רמב"ם הל' חמץ ומצה פ"ה הכ"א, [ומגיד משנה]
 ג. שו"ע סי' תנא סע' כב ומשנה ברורה

הסבר הסוגיה

"אמר רבא בר אבא אמר רב חייא בר אשי אמר שמואל כל הכלים שנשתמשו בהן חמץ בצונן משתמש בהן מצה <בצונן> חוץ מן בית שאור הואיל שחימוצו קשה".
 [גמ' ל:]

נחלקו הראשונים בגרסת הגמ' ובפירושה. גרסתנו: "כל הכלים שנשתמשו בהן חמץ בצונן משתמש בהן מצה". מותר להשתמש בפסח בכלים שהשתמשו בהם בחמץ צונן בלבד. כלים אינם בולעים בצונן, ולכן מותר להשתמש בהם בפסח בין בדבר צונן ובין בדבר חם. בית שאור בולע כרותח, ולכן אסור להשתמש בו לדבר חם. לשימוש צונן מותר להשתמש אפילו בבית שאור, שדבר צונן אינו מפליט את האיסור הבלוע בו.
 לפי גרסה זו החידוש של הגמ' הוא רק בסיפא. הדין שצונן אינו בולע ואינו פולט ידוע מכל איסורים. בחמץ מתחדש שבית שאור ובית חרוסת בולעים אפילו בצונן.

הרי"ף [ט. באלפס] גורס: "כל כלי חרס שנשתמשו בהן חמץ בצונן מותר להשתמש בהן מצה בצונן". הסוגיה עוסקת בכלי חרס בלבד, והיא מחמירה, שאפילו אם השתמשו בהם לחמץ צונן, אין להשתמש בהם בפסח לדבר חם, אלא לצונן בלבד.

לפי גרסת הרי"ף החידוש של הגמ' הוא גם ברישא וגם בסיפא. ברישא מתחדש שלמות שבכל איסורים, צונן אינו בולע ואינו פולט, בחמץ אפילו צונן בולע. בסיפא מתחדש שבית שאור פולט אפילו בצונן.

מסביר הרמב"ן [במלחמות ט. באלפס, מובא בר"ן ד"ה אבל] שלדעת הרי"ף חמץ דינו כייין נסך "דתרוייהו אית להו חורפא". לפיכך כלי חרס של חמץ בולע אפילו בצונן, ושאר כלים של חמץ בולעים רק בחם. בית חרוסת בולע הרבה מאוד, ולכן דינו כממשות של חמץ, ואם הניחו מצה בבית שאור, הרי הוא צריך הדחה, כאילו נגע באוכל חמץ.

הרמב"ם [הל' חמץ ומצה פ"ה הכ"א] פוסק כגרסת הרי"ף.

סיכום

שני פירושים בסוגיה:

א. הסוגיה עוסקת בכל הכלים. כלים שמשמשים בהם בצונן מותר להשתמש בהם במצה אפילו בדבר חם, חוץ מבית שאור שאם השתמשו בו בצונן אסור להשתמש בו בדבר חם.

ב. הסוגיה עוסקת בכלי חרס בלבד. כלי חרס שהשתמשו בהם בצונן אסור להשתמש בפסח בדבר חם, אלא רק בצונן. בבית שאור אסור להשתמש אפילו לצונן. בשאר כלים, אין הבדל בין פירוש זה לבין הפירוש הראשון.

לחזרה על עיקרי הדינים נצטט את הטור סי' תנא וסי' תנב:

סי' תנא - קדירות של חרס שנשתמש בהן חמץ כל השנה אפילו אותן שעושין בהם דייסא ומיני קמחין משפשפן היטב בענין שלא יהא חמץ ניכר בהן ומותר לשהותן לאחר הפסח להשתמש בהן בין במינו בין שלא במינו ומצניען בפסח במקום צנוע שאין רגיל לילך שם כדי שלא יבא להשתמש בהם בפסח וטוב לסוגרן בחדר ולהצניע המפתח אבל היסק שיסיקם באש אינו מועיל בהן ולא לשום כלי חרס שנשתמש בהן בחמין אפילו שלא ע"י האור אלא שעירה לתוכם ורתחין ואפילו אם ימלאום גחלים דחיישין דילמא חייס עליהו שמא פקעי ולא עביר להו הסקה מעלייתא ואם החזירן לכבשן ונתלבנו כתב אבי העזרי"א שגם זה אינו מועיל דחיישין שמא חייס עליהו וכ"כ זקני הראב"ן ושגגה היא בידם דלא אמרינן דילמא חייס עליה אלא היכא דמתלבן מבחוץ ולא מבפנים או ע"י מילוי גומרי אבל כשמחזירה לכבשן מתלבנין מבפנים ומבחוץ כי השלחבת עולה להן מכל צד ולא פקעי וכ"כ בשאלתות דכלי חרס שרו בחזרת כבשונות וכתב א"א הרא"ש ז"ל ודוקא שנותנן לכבשן שמצרפין בו כלי חרס חדשים דכיון שמכניסין להיסק גדול כזה ודאי לא חייס עליהו דילמא פקעי אבל לתנורים שלנו לא דאיכא למיחש דילמא חייס ומוציאן מן התנור קודם שיתלבנו: וכוביא פירש"י כלי שעושין מלבנים ועפר כמו כירה ואופין ומטגנין בו וי"א תנור קטן שקורין פדיל"א היסיקו מבחוץ ואסור לאפות בו בפסח דכיון שאין נותנין האש בפנים אינו מפליט החמץ הבלוע בו ואם מלאו גחלים בפנים שרי דלא חיישין שמא חייס עליהו וכן קדירות של מתכת אם רוצה להסיקם ולמלאותן גחלים שרי.

סכינים מגעילן בכלי ראשון ושרו וכלי ראשון נקרא שהרתיחו בו מים על האש אפילו אינו עתה על האש רק שעודנו רותח וקודם ההגעלה צריך לשופפם יפה במשחזות או בריחים להעביר כל חלודה שבהם קודם הכשרו הלכך אם יש גומות בסכין ואינו יכול לנקותו יפה אין מועיל לו הגעלה וצריך ליבון.

כלים שמשמשים בהן ע"י האור כגון שפודין ואסכלאות וכיוצא בהן צריכין ליבון והליבון עד שיהיו נצוצות ניתזין מהם ושנשתמש בהן בצונן כגון כוסות וקיתוניות די להן בשטיפה ושנשתמש בהן בחמין כפי תשמישן כן הכשירן אם תשמישן בכלי ראשון כגון כף שמגיסין בו בקדירה צריך להכשירן בכלי ראשון ואם תשמישן בכלי שני הכשירן בכלי שני ועירוני שמערה מכלי ראשון על אחרת חשוב ככלי ראשון וכך צריך להכשירן ומיהו כלי שנשתמשו בו ע"י האור לא סגי בעירוני שמערה מכלי ראשון עליו אלא צריך להכשירה בכלי ראשון לכן כתב אבי העזרי"א שצריך להכשיר

כל הקערות בכלי ראשון לפי שפעמים כופין אותן במחבת כשהיא על האש כתב בעל המנהיג כפות העשויים מקרן שמתקלקלן במי חמין אין להן תקנה בהגעלה דחיישין דילמא חייס עלייהו. אין חילוק בין כלי עץ או אבן או מתכת כולן דינם שוה להתירן בהגעלה וה"ר יצחק מסימפונ"ו כתב דכלי גללים וכלי אבנים די להם בשטיפה: ובתשובה לרב האי דכלי גללים וכלי אבנים שנשתמש בהן ברותחין אין להן תקנה בהגעלה דדמו לכלי חרס וצריך להסיקן בתנור עד שיתלבנו באש ורב אלפס השוה כולם וכן עיקר.

כלי כסף שאין דרך להשתמש בהן בחמין אלא חושש שמא נשתמש בהן בחמין ורוצה להגעילן כתב אבי העזרי שאין להגעילן עם שאר הכלים דמתוך שאינן בולעין הרבה פולטין מיר וחוזרין ובולעין ממי ההגעלה האסורין וכן כל כלי שנשתמש בו בכלי שני לא יגעילנו עם כלי שנשתמש בו בכלי ראשון מהאי טעמא וכן יש אוסרין כלי שהכניסו ב"פ שבפעם השני בולע מן המים האסורין ולמאי דבעינן למיכתב שאין לחוש במי שמגעיל קודם ו' שעות אם יבלע הכלי ממי הגעלה א"צ לדקדק בכל זה.

סלים שמולחין בהן הבשר כתב אבי העזרי שצריכין הגעלה ומחבת שמטגנין בו כתב גם הוא שאביו רבינו יואל הצריכו ליבון והוא התירו בהגעלה ולזה הסכים א"א הרא"ש ז"ל וכ"כ בתשובה מחבת בפסח עושין לו הגעלה ואם היא ארוכה משים חציה והופך עוד ומשים חציה האחרת ואם היא ארוכה ביותר מלבנה באמצע וכן כל כלי שאינו יכול להכניסו בפעם אחת לתוך המים מכניס חציו וחוזר ומכניס חציו השני ולא חיישין שצדו הנגעל בולע מצדו השני שלא נגעל. וכל הכלים צריך להגעיל ידותיהם כמותם.

מחבת או יורה שיש בו טלאי אין נותר בהגעלה לפי שהבלוע תחת הטלאים אינו נפלט ע"י הגעלה ואבי העזרי כתב שראה בבית אביו ה"ר יואל שהיה מצוה להגעיל הכלי בשעת תיקונו קודם שישימו הטלאי ושוב היה מצוה ללבן הטלאי ולהדביקו ואף על פי שהיו משתמשים בו אחר כך קודם הפסח היה מגעילו דכבולעו עם הטלאי כך פולטו.

כסוי של ברזל שמכסין בו הקדרה צריך הגעלה כיון שמזיע בכל שעה מחום הקדרה ואם נתנוהו בפסח על הקדרה בלא הגעלה כל התבשיל אסור שזיעת הכיסוי מתערב בתבשיל ואם אפו עליו בצק צריך ליבון: כסוי של ברזל שמשמין אותו על חררה שנאפת על הכירה י"א שאפילו הגעלה אינו צריך כיון שאינו עשוי אלא לכסות ואין החררה נוגעת בו ונראה לי שצריך ליבון כי ברוב פעמים נוגעת בו ועוד שהוא מזיע מהבל החררה שתחתיו.

מדוכה של עץ ואבן שדכין בהן כל השנה ולפעמים דכין בהן פירורי לחם עם שומין ופלפלין כתב רש"י דלא מהני ליה הגעלה וגם בריחים קטנים של פלפל וכן כתב רבינו תם שמדמין אותן לבית שאור פירוש כלי שמשוהין בו השאור ולבית חרוסת פי' כלי שעושין בו מיני טיבול שנותנין בו דברים חדים כגון שומין ופלפלין עם קמח ומבליעו לתוך הכלי ובאלו פירש רש"י ור"ת דלא שרו בהגעלה ור"י התיר כולם בהגעלה ולזה הסכים א"א הרא"ש ז"ל וז"ל בתשובה ר"י תמה על ר"ת איך עלה על לבו לאסור בית שאור בהגעלה וגם בעיני פלא וכי שחימוצו קשה בלע בצונן טפי מד"א ע"י האור וכ"ש לרב אלפס שכתב דההיא דבית שאור איירי בכלי חרס אבל בכלי שטף אין חילוק בין בית שאור לשאר כלים אלא כולם מותרין בהגעלה וכן אני נוהג עכ"ל וכ"כ אבי העזרי ובעל הערוך והרי"ף גיאת וכן המנהג ובלבד שיהיו חלקים שאין בהן בקעים.

הדף שעורכין עליו כל השנה אין נותנין עליו מצה ולא עיסה דדמי לבית שאור וצריך הגעלה והעריבה שלשין בה כל השנה צריכה הגעלה השלחנות והתיבות שמצניעין בהן אוכלין כל השנה רגילין לערות עליהן ורתחין לפי שלפעמים נשפך המרק מן הקדרה לתוכן רגילין באשכנו ליתן שכר של שעורים בחביות של חרס והתיר רבינו יואל ליתן בהן יין בפסח ע"י הגעלה דהא דאמרינן

כלי חרס אינו יוצא מידי דופיו לעולם היינו דוקא כשבלע ע"י האור אבל בצונן סגי להו בהגעלה ל"ש אם מזופף או אינו מזופף ועירוי ג' ימים הוי כמו הגעלה ע"כ ומיהו בפ"ב דע"ז מוכח דעירוי לא עדיף כהגעלה ומדברי רב האי יראה דלא מהני להו הגעלה לכלי חרס אפילו נשתמש בו בצונן שכתב עריבה של חרס שלשין בה כל השנה ובשעת הגתות הדיחו אותה יפה ודרכו בה ענבים או הניחוה תחת הצינור לקבל בה היין אותו היין אסור לשתותו בפסח שכלי חרס אין לו תקנה אלא בליבון הלכך אם ידוע אותו היין אסור לשתותו בפסח אבל בספיקא כי האי מילתא לא חיישינן. כל הכלים אפילו של חרס שנשתמש בהן חמץ בצונן מותר להשתמש בהן מצה אפילו בחמץ חוץ מבית שאור ובית חרוסת שאף על פי שלא נשתמש בהן אלא חמץ בצונן אסור להשתמש בהן מצה בחמץ אבל בצונן להניח בהן מצה אפיוה מותר אבל אסור ללוש בהן אף ע"ג דצונן הוא שממחר להחמץ וכל זה בלא הגעלה אבל ע"י הגעלה אפילו בית שאור וחרוסת שרי אם אינן של חרס אבל אם הם של חרס לא מהני להו הגעלה ואפילו לא נשתמש בהן חמץ אלא בצונן לא ישתמש בהן מצה אלא בצונן.

מאני דקוניא פירוש כלי חרס המחופין באבר דינן ככלי חרס לענין חמץ בפסח ושאר איסורין חוץ מלענין יין נסך דחיווי ואוכמי שרי אם הם חלקים אבל אם יש בהן בקעין או ירוקים אפילו חלקים אסורים כתב רב האי כלי עץ מצופים בסמנין ומשתמשין בהן חמץ דינן ככלי חרס ואין משתמשין בהן בפסח וכל כלי השתייה שרי בשטיפה לא שנא של עץ או של חרס או של זכוכית.

סי' תנא - סדר הגעלה לוקח יורה גדולה מלאה מים ומרתיחה ומכניס בה כל הכלים וכלי גדול שאינו יכול להכניסו לתוכה ממלאו מים ומרתיחו ועושה שפה לפיו סביב מטיט כדי שיתמלאו היטב ויגעו המים בשפתו ואם ירצה יקח אבן רותח או לפיד אש וישליכנו לתוכו בעודו רותח ומתוך כך ירתיחו המים יותר ויעלו על שפתו כתב רי"ף משהי להו למאני בגו יורה עד דפלט וכתב אבי העזרי מי יודע לשער שיעור הפליטה אולי ישם לתוכה וחוזרין ובלועין לכן ירא שמים הרוצה להגעיל כלים הרבה ביחד ישם מעת לעת לתשמישן דכיון דטעמם פגום אין אוסרין רק שיגעיל בזמן היתר קודם שעה חמישית דלאחר אסורו אין פגימתו מתרת וא"א הרא"ש ז"ל כתב דקודם זמן אסורו יכול להגעיל אפילו כלי בן יומו אפילו אין במים ס' כדי לבטלו אבל מזמן אסורו ואילך וכן בכל ימות השנה הבא להגעיל כלי שבלוע מאיסור אין להגעילו אלא א"כ לא יהא הכלי בן יומו או שיה' במים ס' כדי לבטלו ונוהגין להכניסין ולהוציאן מיד: כתוב בתשובה על שם רש"י שמיד לאחר הגעלה בעוד מים רותחין עליהם צריך לשוטפן מיד במים קרים שלא יחזרו ויבלעו ממים הרותחין שעליהם וכ"כ רב האי וכן נוהגין ולא משום שלא יחזרו ויבלעו המים שעליהן שאין לחוש לזה כדפרישית אלא שנהגו כן. כתב רשב"ם שצריך להגעיל תחלה היורה שמגעילין בה שאר הכלים וכן פסק רש"י וכן הורה ריב"א וכן יש בתשובת הגאונים מדיח יורה גדולה ומגעילה ברותחין ומכשירה ושוטפה בצונן ומפליטה מחמץ תחלה ואח"כ מרתיח בה מים רותחין בלי שיעור ויזהר שלא ינוחו המים מן הרתיחה שאם ינוחו אסור להגעיל בהן כלים ונוטלן ושוטפן בצונן ואחר כך ממלא היורה הגדולה וסובב שפתה בטיט ומגעילה כמשפטה הראשון ושוטפה וא"א הרא"ש ז"ל כ' שדין יורה הגדולה כדין שאר כלים שאם אינה בת יומא או אפילו היא בת יומא והוא קודם שעה חמישית אין צריך להגעילה תחלה אבל אם הוא משעה חמישית ואילך והיא בת יומא צריך להגעילה תחלה מפני שבהגעלה ראשונה נאסרין המים שאין בהם ס' לבטל פליטת היורה דבכולה משערין ונמצא שהמים כולן נאסרים ונבלעין בכלים הנגעלים בתוכם אם משהה אותם בתוכם עד שתגמור פליטתן אבל קודם שעה חמישית אע"פ שאותן המים חוזרין ונבלעין בתוכם אין לחוש שהוא שעת היתירו ודמי לנותן טעם בר נותן טעם.

הלכה

בדיני הגעלת כלים פרטים רבים מאוד, נסווג את המרכזיים שבהם על פי החלוקה הבאה:

א. יסוד הדין

1. היתרא בלע או איסורא בלע.
2. רוב תשמיש ומיעוט תשמיש.
3. הגעלת חצי כלי.

ב. סוגי כלים

1. על פי השימוש.
2. על פי החומר.
3. מקרים מיוחדים.

מעשה ההגעלה

1. שלבי ההגעלה.

2. דברים שצריך להקפיד עליהם בזמן ההגעלה.

כלים בני זמננו

1. חומרים שהתחדשו בזמננו.

2. מכשירים שהתחדשו בזמננו [חנור אפיה, מדיח, מיקרוגל].

יסוד הדין

נחלקו הראשונים האם חמץ מוגדר כאיסורא בלע, וכלי שמשמשו בו על גבי האור צריך ליבון, או מוגדר כהיתרא בלע, ואין צריך ללבנו. השו"ע [סע' ד] פוסק שחמץ איסורא בלע. המשנה ברורה [סקכ"ח] מוסיף, שלפעמים, כשיש צדדים נוספים להקל, ניתן לצרף גם את שיטת הפוסקים שחמץ מוגדר כהיתרא בלע.

נחלקו הראשונים האם סוג ההכשרה [הדחה, הגעלה וליבון] תלוי בשימוש הרגיל של הכלי, או שצריך לחשוש אף לשימוש לא שכיח. השו"ע והרמ"א [סע' ו, כה] נחלקו במחלוקת זו. השו"ע פוסק שהולכים לפי השימוש הרגיל, והרמ"א חושש אף לשימוש שאינו שכיח. הרמ"א מודה לשו"ע שבדיעבד ניתן לסמוך על הכשרה על פי השימוש הרגיל [עיי' גם משנה ברורה סקמ"ז. שער הציון (אות נ) מצטט פרי מגדים, החושש אפילו בדיעבד, אבל הוא מכריע שבכלי שאינו בן יומו אין לחשוש].

הר"ן [ח. באלפס ד"ה והני, ודאמרינן] סובר שכלי שמשמשו במקצתו בלבד, מספיק להגעיל את מקצת הכלי, ואין חובה להגעיל את כולו. הר"ן מביא דעה [שזו דעת הרשב"א בתורת הבית] שכיוון שכלי מתכת חם מקצתו חם כולו, צריך להגעיל את כל הכלי. הטור [י"ד סי' קכא] מסכים עם הר"ן שמספיק להגעיל את מקצת הכלי [משמע מלשונם שהם מסכימים בדיון

ולא בטעם. הר"ן סובר שרק החלק הבא במגע עם האוכל בולע. הטור סובר, שכיוון שחם מקצתו חם כולו, כל הכלי בולע, אבל כיוון שהוא בלע ממקצתו, הוא גם פולט כך].

השו"ע [סע' יב] סובר כרשב"א, ולכן הוא פוסק שצריך להגעיל גם את הידיות הסירים והסכינים. הרמ"א פוסק להקל בדיעבד אף אם לא הגעיל את הידיות כלל, ולכתחילה מספיק עירוי שמערה עליהן, כדי להכשירן מניצוצות שניתזו עליהן, ומידים מלוכלכות שנגעו בהן [המשנה ברורה (ס"ק סו-טו) מסביר שיש שלוש בעיות בידיות: א. חם מקצתו חם כולו - הידיות בולעות דרך הכלי. ב. ניצוצות שנופלים על הידיות. ג. משתמשים לפעמים בידית עצמה בתוך הסיר. לגבי הדין הראשון, אין להחמיר בדיעבד, שגם הפלטה היא דרך הגעלת הכלי. לגבי הדין השני - אין מחזיקים איסור בדיעבד, ועירוי מועיל לכתחילה. לגבי הדין השלישי, אין חוששים לו בדיעבד, אבל אם יודע שהשתמש בידית עצמה, חייב להגעיל בכלי ראשון, ואוסר אפילו בדיעבד].

השו"ע [סע' יא] והרמ"א [סע' ט] פוסקים שחלק את ההגעלה לשנים, חצי כלי תחילה, ואחר כך את החצי השני.

סוגי כלים

שו"ע סע' ד: כלי שתשמישו על ידי האור צריך ליבון, שחמץ מוגדר כאיסורא בלע. ליבון הוא עד שיהיו ניצוצות ניתזים ממנו. הרמ"א מביא דעה שמספיק שקש נשרף עליו מבחוץ. הרמ"א פוסק כשו"ע, אבל לדעתו ניתן להסתפק בליבון בשני, בדברים שמעיקר הדין צריכים הגעלה, והחמירו עליהם בליבון, או ליבון שמלבנים סדקים וכדו'. ליבון זה מכונה בשפה ההלכתית "ליבון קל".

שו"ע סע' ה: "כלי שנשתמש בהם בחמין כפי תשמישן הכשרן". אם משתמש בכלי ראשון על גבי האש - צריך הגעלה בכלי ראשון על גבי האש [משנה ברורה סקל"ה]. אם משתמש בכלי ראשון שלא על גבי האש - אינו צריך הגעלה על גבי האש. וכן בכלי שמשתשים בו לעירוי מכלי ראשון, וכלי שמשתמשים בו בכלי שני [בדיעבד ניתן ניתן להתיר את האוכל שהוגש בכלי שני שאינו מוגעל, במקום הפסד מרובה ומניעת שמחת יום טוב. הקולא מותנת בכך שהכלי אינו בן יומו - עיין רמ"א סע' א, ומשנה ברורה סק"א]. כלי שמשתמשים בו בחמי טבריה בלבד, הגעלתו בחמי טבריה [רמ"א ס' תנב סע' ד].

מחבת. הרא"ש [ס' ז] מצטט מחלוקת הראב"ה [ס' תסד] ורבינו יואל אביו. רבינו יואל סובר שמחבת צריכה ליבון, והראב"ה סובר שמספיק להגעילה. טיגון במעט שמן דומה מבחינה פורמאלית לבישול, שהרי הכנת האוכל מתבצעת על ידי משקין, אבל התוצר דומה לתוצר של אפיה, שהרי האוכל מתקשה על ידי הטיגון, ולא מתרכך כבישול במים. לפיכך נחלקו הראשונים בדינו. השו"ע [סע' יא] פוסק שמחבת בפסח בהגעלה, ומחבת של איסור בליבון [יו"ד ס' קכא סע' ד]. הרמ"א מחמיר לכתחילה שיש ללבן מחבת לפסח ליבון קל.

חצובה. הרמ"א [סע' ד] פוסק שחצובה צריכה ליבון. מסביר המשנה ברורה [סקל"ד] שדינו של הרמ"א הוא רק לכתחילה משום חומרא דחמץ. מעיקר הדין אין צריך להכשיר את החצובה, כיוון שכלי אינו בולע מכלי, ואם נשפך משהו הוא נשרף באש. כיוון שהכשרת החצובה הוא רק חומרא, לכן מספיק ליבון קל, ובדיעבד אין לאסור את האוכל.

מכסה. מכסה של סיר צריך הגעלה, ואם לא הגעילו, התבשיל אסור באכילה. כיסוי המונח על גבי חררה [=עוגה דקה שנאפת על גבי גחלים], בולע מחום האש ללא נוזל, ולכן צריך ללבנו ליבון חמור [שו"ע סע' יד-טו].

סכינים. שו"ע [סע' ג]: מגעילים סכינים בכלי ראשון. מסביר המשנה ברורה [סקי"ט], שהשו"ע מיקל מצירוף של שתי סיבות: א. היתרא בלע. ב. רוב תשמישו שלא על גבי האור. לפיכך למרות שסכין של איסור צריך ליבון [שו"ע יו"ד סי' קכא סע' ז], לפסח מספיק הגעלה.

כלים מחומרים שונים

כלי מתכת. כלי אבן וכלי עץ. בולעים וניתן להכשירם בהגעלה [שו"ע סע' ח].
כלי עצם. בולעים וניתן להכשירם בהגעלה [רמ"א], חוץ מקרן שהיא רכה וחייס עלה [משנ"ב סקנ"ז].

כלי זכוכית. השו"ע [סע' כו] פוסק שכלי זכוכית אינם צריכים הגעלה. הרמ"א פוסק שהמנהג כמחמירים שכלי זכוכית בולעים, והגעלה אינה מועילה להם. המשנה ברורה [סקנ"ה] פוסק שבדיעבד האוכל אסור אלא אם הכשירם בהגעלה. בהפסד מרובה ניתן להקל בכלים שאינם בני יומם אפילו ללא הגעלה. מוסיף המשנה ברורה [סקנ"ו] קולא נוספת בשם החיי אדם, שבמקום שכלי זכוכית אינם מצויים, אם רוב תשמישם בצונן, ניתן להכשירם על ידי עירוי מים לתוכם ג' ימים.

כלי חרס מצופים זכוכית. דינם כדין כלי חרס [שו"ע סע' כג].
כלי חרס מצופים עופרת. דינם דין כלי חרס, כיוון שהבליעה היא בכל הכלי, ולא בשכבה החיצונה בלבד [משנה ברורה סקל"ח].

מקרים הדורשים התייחסות מיוחדת

חלודה. שו"ע [סע' ג]: צריך לנקות ולהעביר החלודה קודם הגעלה.
משנה ברורה [סקנ"ב]: בחלודה שאין בה ממשות רק מראה אין קפידא, וניתן להגעיל ללא הסרתה.

משנה ברורה [סקנ"ד]: רק להגעלה צריך להסיר החלודה, ליבון שורף את החמץ דרך החלודה.

חריצים וגומות. שו"ע [סע' ג]: סכינים שיש בהם גומות שאינן יכול לנקותם יפה, צריך ליבון.

רמ"א [סע' ד]: לחמץ שבגומות מספיק ליבון קל. מסביר המשנה ברורה [סקל"ג], שלמרות שלשורף את החמץ הבלוע בכלי צריך ליבון חמור, ממשות החמץ הנמצאת בגומות נשרפת בליבון קל.

רמ"א [סע' ה]: צריכים לחשוש רק לגומות שבתוך הכלי, לא לגומות שעל הדפנות מבחוץ. מסביר המשנה ברורה, שלא חוששים שיש חמץ בעין שנדבק בחלק החיצוני של הכלי. אם הכלי משמש כמצקת, צריך לחשוש גם על גומות שמבחוץ.

משנה ברורה [סק"ה]: צריך ללבן הגומות קודם הגעלה, ואם לא ליבן קודם ילבן אחר ההגעלה. מוכח מפסק זה, שהאיסור שבגומות אינו מונע את פליטת האיסור הבלוע בכלי.

כלי עם טלאי. שו"ע [סע' יג]: אם הטלאי קדם לבליעת החמץ, מגעיל כרגיל, אם בליעת החמץ קדמה לטלאי צריך ליבון. מסביר המשנה ברורה [ס"ק עה-הו], שטלאי גורם לשתי בעיות, אחת מוסכמת על כולם, והשניה במחלוקת פוסקים: א. חמץ בעין הנמצא תחת הטלאי. ב. חמץ בלוע, שהטלאי מונע את פליטתו. לבעיה הראשונה מספיק ליבון קל [כמו שבגומות מספיק ליבון קל], לבעיה השנייה צריך ליבון חמור. למעשה אם הכלי אינו בן יומו ניתן לסמוך על המקילים וללבנו ליבון קל.

מוסיף המשנה ברורה [סקע"ו] שדין זה מתייחס לטלאי עם מסמרים בלבד, אבל טלאי של בדיל, המרותך לכלי, נעשה חלק מהכלי, ודיו בהגעלה.

ידית וקת. משנה ברורה [סק"ג]: לא ניתן להכשיר כלי שיש לו ידית המחוברת אליו. אם החיבור על ידי מסמרים, יש הרבה גומות המצריכות ליבון, ולא ניתן ללבן ידית העשויה מחומר מבודד חום. אם הידית מודבקת בדבק, יש לחוש שמא יחוס על הדבק ולא ירתיח המים יפה. וכן יש לחשוש לסדק שבחיבור של הכלי לידית.

דברים שצריך להקפיד עליהם בזמן ההגעלה

א. ניתן להגעיל כלים רק אם מתקיים אחד משלשת הדברים הבאים: א. הכלי אינו בן יומו. ב. יש ששים במים כנגד הכלי. ג. ההגעלה לפני זמן איסור חמץ [לפני שעה חמישית של יום ארבעה עשר בניסן]. המשנה ברורה [סי' תנב סקי"ג] מביא פוסקים הסוברים שכיוון שחמץ מוגדר כאיסורא בלע, אף המגעיל לפני זמן איסור חמץ צריך להקפיד על כלי שאינו בן יומו, או שיש ששים כנגד הכלי.

המגעיל לאחר חצות - צריך להקפיד גם על כלי שאינו בן יומו, וגם על ששים כנגד הכלי, כדי לחשוש לדעה שנותן טעם לפגם אסור אף בערב פסח.

בפסח לא ניתן להגעיל כלים, שחמץ בפסח אוסר במשהו, ונותן טעם לפגם אסור בפסח [לשיטת השו"ע שנטל"פ מותר בפסח, נראה שמותר להגעיל כלי שאינן בן יומו].

למעשה, אנו חוששים לכתחילה לכל הדברים, ומגעילים רק כלים שאינם בן יומם, רק כשיש ששים כנגד הכלים, ורק לפני זמן איסור חמץ [משנה ברורה סקי"ג].

ב. רמ"א [סי' תנב סע' ד]: - אין להגעיל אלא במים, ובדיעבד מועילה ההגעלה גם בשאר משקים. משנה ברורה [סק"ו]: מים המעורבים באפר או בחומר אחר דינם כשאר משקים.

ג. רמ"א [סע' א]: הגעלה מועילה רק במים ורתחים. מוסיף המשנה ברורה [סק"ח], שלכן יש להקפיד לאחר הכנסת כלי המצנן את מים, לחכות שהמים יחזרו וירתחו. כלי ששימושו בכלי שני, הגעלתו בכלי שני שאינו צריך רתיחה, ולכן אין להקפיד בהם שהמים יחזרו וירתחו.

ד. שו"ע ורמ"א [סע' ג]: "לא יניח כלים הרבה לתוך כלי ויגעילם יחד, אם נוגעים זה בזה", "דבמקום נגיעתן לא סלקי הרתיחה" [משנה ברורה סקכ"ב].
ה. שו"ע [סי' תנב סע' ו]: כלי גדול שלא ניתן להכניסו לכלי אחר, עושה לו שפה מבחוץ, וממלאו מים ומגיעלו. ניתן גם למלאות אותו מים ולהשליך לתוכו אבן מלובנת. מדגיש המשנה ברורה [סקל"א] שאפשרות זו מועילה רק לכלי ששימושו מבפנים בלבד, ולא לכלי שמכניסים אותו לכלי אחר.

הכשרת כלים מחומרים חדשים

כלי אמאיל. כלי אמאיל הוא כלי מתכת מצופה. הסתפקו הפוסקים האם הציפוי מוגדר כחרס, ולכן נחלקו בהכשרתו. יש אוסרים להגעילו, יש מתירים בהגעלה, ויש המצריכים ליבון קל [עיין בספר הגעלת כלים עמ' רצג, דיון ארוך בדיון זה].

כלי פלסטיק. ניתן להכשירם [ספר הגעלת כלים עמ' שצא]. [יש לשים לב שאין בהם סדקים או חריצים].

כלי פורצלן. הפוסקים דנים האם דינם ככלי חרס, או שהם חלקים ודינם כדין כלי זכוכית. לשיטת הרמ"א שאין להכשיר כלי זכוכית, אין למחלוקת זו נפקא מינה משמעותית [עיין בספר הגעלת כלים עמ' תטו].

כלי פיירקס [כלי זכוכית חסינת אש]. נחלקו הפוסקים מחלוקת גדולה בדיון זה. יש סוברים שדינם כדין כלי זכוכית. יש סוברים שצריכים הגעלה גם לשיטת השו"ע, ויש סוברים שמועילה להם הגעלה אפילו לשיטת הרמ"א [עיין בספר הגעלת כלים עמ' תיח].

הכשרת מכשירים מודרניים

תנור אפיה. תנור אפיה הוא דבר ששימושו על גבי האור, ולכן דינו בליבון. נחלקו הפוסקים האם כיוון שדינו ליבון הוא חייב ליבון חמור, ולכן לא ניתן להכשירו, או שמספיק ללבנו בטמפרטורה המכסימאלית שלו [עיין שו"ת מנחת יצחק ח"ג סי' סו]. למעשה נחלקו הפוסקים בדיון זה.

מדיח כלים. דין מדיח כלים בהגעלה. החלק התחתון שלו מכוסה מים בשעת ההפעלה, ולכן דינו בהגעלה בכלי ראשון. החלק העליון שלו בולע מהממטרות, ולכן צריך עירוי מכלי ראשון. למעשה ניתן להפעילו בטמפרטורה המכסימאלית שלו, וכבולעו כך פולטו.

ניתן לחשוש שפיזור המים מהממטרות אינו אחיד, ואינו מגיע תמיד לכל מקום, ולכן הרוצה להחמיר יכול להגעיל את הסלסלות המתפרקות בכלי ראשון, ועל דפנות המדיח לשפוך מים רותחים מקומקום.

מיקרוגל. מיקרוגל בולע על ידי אדים היוצאים מהאוכל. יש טוענים שניתן להגעילו על ידי אדי מים, זאת אומרת על ידי הפעלתו עם כוס מים. בדיקות הוכיחו שפיזור אדי המים אינו שווה, ולכן נראה שאין להסתמך על דבר זה.

למעשה נראה שיש לעשות את הדברים הבאים:

א. לנקות את המיקרוגל היטב.

ב. להגעיל את הצלחת בכלי ראשון.

ג. לשים כוס עם מים ולהפעיל את המיקרוגל. עדיף לחזור על פעולה זו כמה פעמים.

ד. להשתמש בפסח רק בתוך קופסא הסגורה היטב, ולכסות את הכלי בכיסוי נוסף [לפחות
ניילון].